

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Nederlandse fonologie tussen theorie en observatie. De fonologie van 1970-1995
van Oostendorp, M.

published in
Neerlandistiek in beeld
2013

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)
van Oostendorp, M. (2013). Nederlandse fonologie tussen theorie en observatie. De fonologie van 1970-1995. In T. Janssen, & T. van Strien (editors), *Neerlandistiek in beeld* (blz. 135-144). Nodus.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
pure@knaw.nl

Nederlandse fonologie tussen theorie en observatie

De fonologie van 1970-1995

Marc van Oostendorp

Abstract – The period 1970-1995 can be characterized for phonology as the era of generative linguistics. Almost all studies which appeared were conducted in a generative framework. Phonologists working on Dutch would apply new theoretical ideas almost directly to ‘their’ language. This was sometimes problematic, because certain generalisations could not be made in the new framework; at the same time, it led to many new empirical discoveries.

Fonologie, generatieve taalkunde, lettergreep, syllabe, templaat

1. Inleiding¹

De Nederlandse fonologie is een dochter van twee moeders: enerzijds behoort ze tot de Nederlandse taalkunde en daarmee, indirect, tot de neerlandistiek; anderzijds is ze een vorm van fonologie, een studie die ook op andere talen kan worden toegepast en waarvoor een theorie ontwikkeld is (of wordt) die de pretentie heeft op meerdere (of zelfs alle) talen van toepassing te zijn.

In dit artikel wil ik schetsen wat deze dubbele identiteit heeft betekend voor de generatieve fonologie van het Nederlands in de periode van 1970-1995. Ik heb voor die periode gekozen omdat er eerder nauwelijks sprake was van een generatieve fonologie, en zeker niet voor het Nederlands, terwijl het begrip na 1995 ook problematischer wordt. In de eerste plaats verschijnen er invloedrijke proefschriften die expliciet niet generatief zijn (zoals dat van Paul Boersma in 1999 en in mindere mate dat van Mirjam Ernestus in 2000), maar veel andere fonologen gaan bovendien over naar de optimaliteitstheorie die door de internationale leiders van de generatieve beweging (Noam Chomsky en Morris Halle) zeer kritisch wordt gezien. Ik laat de hier beschreven periode daarom ophouden in 1995, het jaar dat *The Phonology of Dutch* van Geert Booij verscheen. Van der Hulst & Van Oostendorp (1999) geven een bibliografisch overzicht over de periode die goeddeels samenvalt met het hier beschreven tijdvak.

Ik hoop te laten zien dat er in het generatieve werk over het Nederlands in de hier beschreven periode een doorlopende spanning is tussen aan de ene kant de eisen van het theoretische apparaat zoals dat vooral in de Verenigde Staten ontwikkeld wordt – en nieuwe inzichten worden doorgevoerd binnen een paar jaar op het

¹ Met dank aan de fonologische medewerkers aan het Taalportaal/Nederlands, Geert Booij, Kathrin Linke en Björn Köhnlén en aan de reviewers voor commentaar op een eerdere versie.

Nederlands toegepast – en aan de andere kant de vele observaties die de neerlandici doen over de klankstructuur van hun taal. Ik neem daarvoor de discussie over lettergreepstructuur als voorbeeld omdat dit een centraal discussiepunt was gedurende de hele hier beschreven periode. Dit doe ik in paragraaf 3. Eerst ga ik echter in paragraaf 2 kort in op de academische context.

2. Context

De periode die ik in dit artikel beschrijf, is een periode van grote bloei geweest voor de Nederlandse fonologie, in ieder geval in Nederland. Aan vrijwel iedere Nederlandse faculteit voor Letteren of Geesteswetenschappen was op ieder moment wel een taalkundige werkzaam die zich primair identificeerde als fonoloog. Meerdere van hen werden ook hoogleraar, zij het soms net buiten de hier beschreven periode, zoals Colin Ewen en Jan Kooij in Leiden, Geert Booij in Amsterdam (aan de Vrije Universiteit), Wim Zonneveld in Utrecht, Haike Jacobs, Anneke Neijt en Carlos Gussenhoven in Nijmegen. Vrijwel zonder uitzondering beschouwden al deze geleerden zich in ieder geval gedurende de hier beschreven periode ook aantoonbaar als ‘generatief’ taalkundige. Rond 1990 raakte dit laatste label enigszins in onbruik, onder andere omdat de ‘generatieve taalkunde’ internationaal gezien steeds sterker vooral de syntaxis tot onderwerp nam.

In Vlaanderen was de situatie anders. De fonologie speelde daar een marginalere rol: De Schutter en Gillis in Antwerpen en Taeldeman in Gent hielden zich weliswaar met fonologische onderwerpen bezig, maar De Schutter en Gillis bestrijken in hun werk daarnaast een aantal andere deelgebieden van de taalwetenschap en Taeldeman is primair een dialectoloog. Ik laat de dialectologische literatuur (die ook in Nederland tot verschillende interessante proefschriften heeft geleid, zoals die van Henk Bloemhoff, Ben Hermans en Jan Nijen Twilhaar) hier echter verder buiten beschouwing.

Ook buiten het taalgebied zijn er nauwelijks of geen fonologen geweest die zich primair met het Nederlands bezighielden, al worden in veel (leer)boeken en artikelen wel regelmatig Nederlandse voorbeelden aangehaald. De intensieve studie van de Nederlandse fonologie is daarmee een tamelijk exclusieve Nederlandse en Vlaamse aangelegenheid gebleven (dat geldt overigens waarschijnlijk voor de meeste westerse talen, met uitzondering van het Engels en het Frans).

Een scholenstrijd is er in de fonologie, anders dan bijvoorbeeld in de syntaxis, naar mijn waarneming nooit echt geweest. Er zijn discussies geweest over individuele onderwerpen, er is altijd een zeker theoretisch pluralisme geweest, maar er was voor zover ik kan zien geen systematische wederzijdse verkettering. Men bleef elkaars publicaties lezen. In die zin is de beperking tot de ‘generatieve fonologie’ dus ook vooral een beperking tot een bepaalde periode. Wel spelen verschijnselen uit het Nederlands een soms prominente rol in de internationale literatuur. Een

voorbeeld daarvan is dat vrijwel alle internationale leerboeken over fonologie voorbeelden uit het Nederlands aanhalen (zie bijvoorbeeld Hayes 2008; Odden 2005).

3. Een casus: de discussie over lettergreepstructuur

De lettergreep speelt aantoonbaar een zeer belangrijke rol in de fonologie van het Nederlands. Bijna alle centrale kwesties die in de loop van de tijd bediscussieerd zijn – de verhouding tussen gedekte en ongedekte klinkers, de verscherping van finale obstruenten, woordklemtoon, enz. – kunnen op de een of andere wijze gerelateerd worden aan het centrale begrip ‘lettergreep’ of ‘syllabe’. (Ik gebruik die termen hier door elkaar; sommige fonologen geven de voorkeur aan het laatste begrip omdat het de associatie met ‘letters’ vermijdt.)

Het canonieke model van de vroege generatieve fonologie was *The sound pattern of English* (*SPE*, Chomsky & Halle 1968). Dit boek werd in Nederland vrij snel verspreid, gerecenseerd (door Spa 1970, zie hieronder) en toegepast op het Nederlands. Nu was een belangrijke eigenschap – en volgens sommigen een tekortkoming – van *SPE* dat de lettergreep er geen rol in speelde. Volgens Chomsky & Halle (1968) was de lettergreep niet nodig voor een succesvolle beschrijving van het Engels en moest hij dus, omwille van Occams scheermes, niet worden ingevoerd.

Die beperking gold ook meteen in de allereerste generatieve studie over de Nederlandse klankstructuur: De Rijk (1967), dat geschreven is tijdens een verblijf van de auteur op het MIT en (dus) gebaseerd op een manuscriptversie van *SPE*. Hoewel het woord *syllable* vijfmaal voorkomt in het ongepubliceerde Engelstalige artikel, gebeurt dat alleen in informele beschrijving van de verschijnselen (waarin op zeker moment zelfs sprake is van een ‘general constraint on syllable structure’). In de eigenlijke formalisatie wordt het volkomen genegeerd. Nu is de lettergreep een nuttig instrument voor de beschrijving van klinkerkwaliteit – het verschil tussen lange, gespannen en korte, ongespannen klinkers in het Nederlands – en dat is het centrale onderwerp van De Rijks ongepubliceerde manuscript. Gespannen klinkers staan *grosso modo* in open en ongespannen klinkers in gesloten lettergrepen.

De Rijk heeft echter drie regels nodig om deze situatie te beschrijven. De eerste beschrijft dat ongespannen klinkers niet aan het eind van een woord kunnen staan (en dat er dus geen lexicale woorden zijn zoals *[taksɪ] of *[kadsɔ]):

- (1) First Tensing Rule: [+voc] → [+tense] / - [-segm]

Het kenmerk [-segm] staat hier voor een woordgrens. De tweede regel zorgt voor klinkers in hiatus (*[hiat]), de derde voor (hoge) klinkers voor een enkele medeklinker (*[rɣzi]):

- (2) Second Tensing Rule: [+voc] → [+tense] / - [+cont] [+voiced]
 (3) Third Tensing Rule: [+voc] → [+tense] / - [+high] [+cons] [+voiced]

Overigens doen we De Rijks analyse niet helemaal recht door alleen te wijzen op het krampachtige van een dergelijke analyse waarin alles in het werk wordt gesteld om maar niet naar syllabes te verwijzen. De regels doen namelijk ook nog ander werk dat in een lettergreepanalyse juist weer apart beregeld zou moeten worden. Zo zorgt (2) er niet alleen voor dat de eerste klinker in *duo* en *biaat* gespannen is, maar ook dat er geen woorden zijn zoals **magd* of **vogd* met een (onderliggend) stemhebbend medeklinkercluster na een korte klinker. Bij mijn weten wordt deze observatie door geen enkele analyse na De Rijk gevangen.

De Rijk noemt nog enkele andere plaatsen waarop gespannen en ongespannen klinkers met elkaar kunnen alterneren, waaronder het niet-productieve patroon *dak-daken*, maar hij formaliseert dit niet. Juist deze alternanties worden echter belangrijk in Spa's (1970) bespreking van *SPE*, die voor een belangrijk deel gevuld wordt met een toepassing van het generatieve kader op het Nederlands. Ook Spa gebruikt geen lettergrepen, en formuleert de volgende regel om *dak-daken* te verantwoorden:

(4) [-gesp.] → [+gesp.] / [---][+syll][-cons] C₁ [ə]

Cruciaal is hierbij dat de context stipuleert dat er precies één medeklinker voor de sjwa staat (C₁). De reden waarom *bak-bakken*, *kop-koppen*, *wet-wetten* en veel andere paren geen rekking ondergaan, is volgens Spa (1970) dat die vormen 'onderliggend' een dubbele medeklinker hebben (/bakk/, /kopp/, /wett/). Regel (4) is daarom ook na suffigering niet van toepassing. Na (4) wordt er vervolgens een degeminatie-regel toegepast die de output alsnog maakt tot [bəkə], enz.

Spa's analyse maakt daarmee gebruik van enkele cruciale – en tot op zekere hoogte controversiële – eigenschappen van het *SPE*-model van de fonologie: onderliggende representaties zijn abstract, doordat ze eigenschappen kunnen hebben die nooit aan de oppervlakte komen (geminate medeklinkers); en de derivatie bevat meerdere regels die extrinsiek geordend zijn (wanneer we degeminatie zouden toepassen vóór (4) krijgen we een verkeerd effect).

Een soortgelijke analyse vinden we in de eerste generatieve monografie over de fonologie van het Nederlands, het Amerikaanse proefschrift van Brink (1970). Dit proefschrift is vermoedelijk een van de allereerste generatieve dissertaties die niet op het MIT geschreven zijn; het begint met een tamelijk uitvoerige beschrijving van het generatieve formalisme om dit daarna in detail toe te passen op het Nederlands. Omdat dit vroege formalisme weinig restricties kent, lukt het Brink om net als De Rijk een groot aantal observaties te doen die in latere discussies worden genegeerd, misschien omdat ze dan minder goed in het formalisme passen. Zo observeert hij (p. 139) dat middenklinkers voor clusters van een nasaal en een stemhebbende obstruent altijd gediftongeed zijn (*einde*, *veinzen*) en zet dit om in een regel. Een ander aspect van de *SPE*-fonologie wordt hiermee trouwens ook geïllustreerd: dat synchrone regels de volle kracht hebben van diachrone klankwetten. Het is dan ook vaak moeilijk om synchrone en diachrone analyses van elkaar te onderscheiden.

Ook in zijn op generatieve leest geschoeide leerboek-annex-monografie *Fonologie van het Nederlands. Synchroon en diachroon* blijft Van Bakel (1976) vasthouden aan een model zonder lettergreepstructuur, hoewel hij wel tegelijkertijd verwijst naar Bakker (1971), een niet-generatief proefschrift waarin de lettergreep juist centraal staat. (Overigens lijkt het me kenmerkend voor de generatieve periode dat er in bijna alle hier besproken werken naar Bakker verwezen wordt, maar dat zijn resultaten tot nu toe niet echt geïntegreerd zijn in de theorie.) Voor de rekking in open lettergrepen formuleert Van Bakel (1976) een regel die sterk lijkt op (3). Het verschil met Spa (1970) is dat Van Bakel niet langer abstracte onderliggende representaties accepteert. Je zou kunnen denken dat Kiparsky's (1968) binnen de generatieve school naar voren gebrachte bezwaar tegen dergelijke abstractie inmiddels ook in Nederland gearriveerd was. In plaats daarvan wordt de rekkingsregel van het diacriticum 'minor' voorzien.

Iets soortgelijks gebeurt in Zonneveld (1978); een interessant verschil met de andere auteurs is echter Zonnevelds opvatting over het onderliggende verschil tussen de klinkers. Voor Zonneveld is dit geen verschil in gespannenheid of een ander kenmerk, maar zijn lange klinkers bisegmenteel ([-cons][-cons]). Zonnevelds proefschrift is verder kenmerkend voor deze periode omdat het begrip 'lettergreep' (*syllable*) geregeld opduikt wanneer hij een informele analyse maakt van een verschijnsel, maar dan weer verdwijnt zodra de analyse geformaliseerd moet worden. *Open syllable lengthening* ziet er bijvoorbeeld als volgt uit ([-segm] staat voor een morfeemgrens):

- (5) SD: [-cons] [+cons] [-segm] [-cons]
 1 2 3 4
 SC: 1 1 2 3 4

Voor zover ik kan nagaan is Kooij (1978) de eerste Nederlandse auteur die voorstelt om het begrip 'syllabe' of 'lettergreep' in de theorie in te voeren.² Zijn artikel gaat niet primair over klinkerkwaliteit maar over klemtoon. In navolging van Hooper (1972) en vooral Kahn (1976) die het punt maakten voor het Engels, wijst Kooij erop dat klemtoonregels gecompliceerd worden wanneer je telkens naar medeklinkerclusters moet verwijzen. Overigens verschijnt in hetzelfde jaar een artikel buiten het generatieve kader (Ewen 1978, in het kader van Dependency Phonology) waarin de lettergreep voor het Nederlands als onproblematisch wordt aangenomen. Booij (1981) verwijst in zijn inleiding in de generatieve fonologie eveneens naar Kahn en beschouwt het verder als een uitgemaakte zaak dat fonologische regels kunnen verwijzen naar lettergrepen. Hij geeft dan ook een syllabificatiealgoritme dat een syllabestructuur aan Nederlandse woorden toekent. Die structuur is autosegmenteel, al wordt dit begrip alleen in een eindnoot genoemd en komt het verder in het boek niet voor. Eind jaren zeventig was de autosegmentele fonologie aan een grote zegetocht begonnen. In eerste instantie in het leven geroepen om ver-

² In een morfologische context wordt het begrip ook al besproken door Booij (1977), die verwijst naar het werk van Hooper (1972) in het kader van de 'natuurlijke generatieve fonologie'.

schijnselen in (Afrikaanse) toontalen te beschrijven in het werk onder meer Goldsmith (1976), werd het al snel ook toegepast op andere verschijnselen, zoals Semitische templat en lettergreepstructuur (zie ook McCarthy 1982).

De verscherpingsregel die medeklinkers aan het eind van een lettergreep stemloos maakt, formuleert Booij als volgt (1981, p. 82):

$$(6) \quad [-\text{son}] \rightarrow [-\text{stem}]$$

$$\begin{array}{c} | \quad x \\ | \quad / \\ S \end{array}$$

De toelichting bij deze figuur luidt: 'Het kruisje, door een lijn met S verbonden, geeft aan dat S niet met nog meer segmenten, volgend op het segment met het kenmerk [-son] verbonden mag zijn, m.a.w. het geeft aan dat het [-sonorant] segment aan het eind van de syllabe mag staan.' Deze conventie van dat kruisje, die feitelijk laat zien dat het autosegmentele formalisme niet zo'n handige manier is om over fenomenen op prosodische grenzen te spreken, komt verder niet voor in Booij's boek (volgens Booij, p.c., had hij de conventie overgenomen van Kahn 1976: 145).

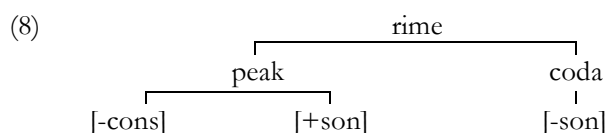
De definitieve doorbraak van de lettergreep komt vervolgens in een Utrechts en een Leids proefschrift die kennelijk min of meer parallel aan elkaar geschreven zijn: Trommelen (1983) en Van der Hulst (1984). Beide auteurs wijzen erop dat het met name de recente ontwikkelingen in de 'niet-lineaire' fonologie zijn die het mogelijk hebben gemaakt om naar de lettergreep te verwijzen. (Sociologisch is het misschien interessant dat er in deze periode duidelijk geen alternatief bestaat voor de generatieve fonologie; een theoretisch construct bestaat pas wanneer het in de generatieve literatuur geïntroduceerd is.)

Trommelen geeft een voortreffelijke inleiding in de geschiedenis van de Nederlandse fonologie en de studie van de lettergreepstructuur en zet een volgende stap: theoretisch past ze de nieuwe inzichten uit de metrische fonologie toe, wat wil zeggen dat lettergrepen worden gezien als boomstructuren. Haar model van de lettergreep rust empirisch zowel op de inzichten van generatieve en niet-generatieve voorgangers, maar ze komt ook met zeer uitgebreide nieuwe datasets, die soms maar moeilijk in het theoretisch model te integreren zijn. Zo observeert ze (p. 121) dat woordinterne 'superzware' rijmen (met een lange klinker en een medeklinker, of een korte klinker en twee medeklinkers) wel gesloten kunnen worden door een obstruent, maar niet door een sonorant:

- (7) a. *Bauksiet, Oetker, hypnose, muesli, Xerxes, partner, Sanskriet*
 b. **teempo, *oomnibus, *baanket, *Aumtralië, *partner*

Aan het eind van het woord kunnen superzware lettergrepen echter wel door een sonorant gesloten worden (*heem, oom, baan, karn*). Trommelen wordt daardoor ge-

dwongen aan te nemen dat er een Nederlands rijmtemplaat is als in (8), met een uitzonderingsclausule als in (9):

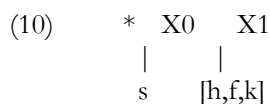

(9) One sonorant consonant may be adjoined to a rime, word-finally.

Er wordt een theoretisch concept van ‘adjunctie’ geïntroduceerd dat enkele jaren eerder door Chomsky was voorgesteld voor syntactische analyses (Chomsky 1981). Dat staat echter niet in de weg dat (9) een stipulatie is (waarom vindt adjunctie alleen plaats aan het eind van het woord? Waarom betreft het alleen sonoranten?) Meer in het algemeen lijkt Trommelens voornaamste doelstelling het bereiken van zo groot mogelijke empirische adequaatheid, en niet zozeer theoretische elegantie. Er is bij mijn weten overigens geen alternatieve theorie voorhanden die het genoemde patroon wél elegant beschrijft.

Hetzelfde geldt tot op zekere hoogte ook voor Van der Hulsts proefschrift, al dit heeft een duidelijkere ambitie om bij te dragen aan theorievorming: het idee is dat verschillende ideeën over representatie (metrisch of autosegmenteel) die in de internationale literatuur zijn voorgesteld, worden getoetst aan de Nederlandse data om zo tot een verantwoorde theoretische keuze te kunnen komen.

Tegelijkertijd probeert Van der Hulst een zo groot mogelijke empirische dekking te bereiken. Om te ‘verklaren’ waarom de clusters [sh], [sk] en [sf] niet voorkomen aan het begin van een woord, introduceert hij bijvoorbeeld een ad hoc constraint (‘Like Trommelen (1983), I attempt no further reduction.’)

Tegelijkertijd schuift Van der Hulst het templaat van Trommelen (1983) terzijde en accepteert hij niet dat obstruenten in superzware lettergrepen op een andere manier gesyllabificeerd worden dan sonoranten. Het is (mij) niet duidelijk of dit betekent dat hij de validiteit van het empirische patroon ontkent, of dat hij, met Booij (1984), meent dat het niet in de lettergreepstructuur zelf moet worden ondergebracht, maar in een apart filter. In ieder geval stelt Van der Hulst voor dat alle superzware lettergrepen op dezelfde manier gesyllabificeerd worden.

Een belangrijke karakteristiek van de proefschriften van Trommelen en Van der Hulst is dat ze (net als eerder Zonneveld 1978, maar die ging niet primair over lettergreepstructuur) in het Engels geschreven zijn. Vanaf dat moment hebben Nederlandse fonologen expliciet de ambitie om met Nederlandse data bij te dragen

aan internationale discussies. Dat lukt vervolgens vooral ook Kager (1989), met een proefschrift over klemtoon in het Engels en het Nederlands.

Omdat Kagers proefschrift primair over klemtoon gaat, richt hij zich in zijn analyse van de lettergreep alleen op de structuur van het rijm. Zijn gedachten over de Nederlandse lettergreep zijn verder in belangrijke mate gebaseerd op Kager en Zonneveld (1986). Ook Kager richt zich op de controverse over het verschil tussen finale en niet-finale superzware rijmen. Volgens hem zijn superzware lettergrepen in alle posities verboden, er is een maximumeis van twee mora's per lettergreep. Alleen kunnen we aan het eind van het woord nog enkele ongesyllabificeerde medeklinkers in een 'appendix' plaatsen. Op deze appendix geldt echter de volgende conditie:

- (11) * C1 C2 buiten de bimorische kernlettergreep
 |
 [-cor]

In een naam als *Garmt* is de *m* C1 en de *t* C2. Dit woord is dus toegestaan, omdat de [t] een coronaal is. Een parallel woord als *Garmp* zou echter niet zijn toegestaan. Merk op dat ook voor Kager het verschil tussen *bauksiet* en **teempo* dus verdwijnt omdat het niet gemodelleerd kan worden. Waar voor Van der Hulst echter beide vormen grammaticaal moeten zijn, zijn ze voor Kager allebei ongrammaticaal. Zijn verdediging hiervan is interessant: 'A handful of others (...) resist analysis, but in view of such a highly retracted analysis of the core rime, some may be expected to exist.' Anders dan bij de meeste voorgangers wint de theoretische elegantie het bij Kager dus expliciet van de empirische dekking. Overigens raakt met het werk van Van der Hulst (1984), Kager & Zonneveld (1986) en Kager (1989) de discussie over de lettergreepstructuur ook steeds meer verknoopt met een ander debat, dat vooral in de jaren tachtig scherp gevoerd wordt en tot grote successen leidt: dat over de representatie van klemtoon (en daarmee samenhangend dat van de sjwa).

Overigens de analyse dat het rijm in het Nederlands maximaal twee posities heeft sinds het midden van de jaren tachtig door anderen gedeeld. Van der Hulst en Van Lit (1987) stellen bijvoorbeeld voor om McCarthy's (1979) analyse van het dialect van het Arabisch uit Caïro ook op het Nederlands van toepassing te verklaren: voor hen zijn woorden als *raap* en *ramp* tweelettergrepig, met de *p* in een aparte lettergreep. Volgens Kager is deze assumptie ongemotiveerd, maar Van Oostendorp (1995) neemt hem over in zijn proefschrift. De appendix aan het eind van het woord kan zo alleen gevuld worden met coronale medeklinkers.³

Het laatste grote werk uit de hier besproken periode is *The Phonology of Dutch* van Geert Booij (1995). Dit boek verschijnt in de serie *The Phonology of the World's Languages* en het heeft als opzet om anderstalige taalkundigen (fonologen) bekend te maken met de feiten van het Nederlands: het betreft in opzet een serie naslag-

³ Neijt (1991: 81) geeft weer een iets ander templaar, waarin sonoranten en obstruenten een verschillende positie krijgen, zodat het verschil tussen *bauksiet* en **teempo* alsnog verklaard kan worden.

werken waarin men moet kunnen opzoeken wat de foneeminventaris, de lettergreepstructuur, de klemtoonregels, enz. van de individuele talen zijn.

De opzet van Booij (1995) is daarmee primair descriptief, maar tegelijkertijd is het theoretisch kader waarin een en ander wordt gepresenteerd evident generatief. Bovendien kiest Booij (1995) af en toe voor een bepaalde analyse boven een andere waarbij hij niet zozeer empirische als wel theoretische argumenten gebruikt.

Een voorbeeld is zijn bespreking van superzware lettergrepen. Nadat hij Trommelens generalisatie heeft genoemd, somt Booij een aantal bezwaren tegen haar analyse op. De eerste is dat er een aantal tegenvoorbeelden zijn zoals *pienter* en *aarde*, maar een tweede argument is dat Trommelens generalisatie relatief vaak geschonden wordt in afgeleide woorden en '[c]onceptually, it is not attractive to propose syllable templates that only hold for simplex words'. Booij kiest daarom voor een oplossing in de vorm van een 'morpheme structure constraint' (MSC) die sonoranten binnen in een morfeem en voor een medeklinker verbiedt, tenzij ze worden voorafgegaan door een korte klinker. MSC's gelden per definitie alleen binnen een morfeem en hoeven ook niet per se absolute waarheden te verkondigen.

4. Besluit

We zien dus dat er een voortdurende spanning is tussen theorie en observatie in de 25-jarige generatieve periode van de Nederlandse fonologie. Enerzijds beperkt de theorie soms de blik en lijkt men voor de hand liggende generalisaties niet te willen vangen omdat deze niet in het formalisme vallen. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat de stroom ideeën die vooral uit Amerika komen over de vorm van de fonologie in Nederland, een veelheid van observaties en empirische generalisaties losmaakt die zijn weerga niet kent. Zelfs afgezien van het formalisme had Booij (1995) niet in 1970 kunnen verschijnen omdat een heleboel feiten toen nog niet bekend waren. Het is denk ik niet overdreven om te zeggen dat het generatieve formalisme het vak tot grote bloei heeft gebracht en dat ook latere fonologen nog steeds van de inzichten uit die periode kunnen profiteren.

Literatuur

- Bakel, J. van (1976). *Fonologie van het Nederlands. Synchron en diachron*. Utrecht: Bohn, Scheltema & Holkema.
- Bakker, J.J.M. (1971) *Constant en variable. De fonematische structuur van de Nederlandse woordvorm*. Dissertatie, Universiteit van Amsterdam.
- Booij, G.E. (1977). *Dutch morphology. A study of word formation in generative grammar*. Lisse: The Peter de Ridder Press.

- Booij, G.E. (1981). *Generatieve fonologie van het Nederlands*. Utrecht etc.: Het Spectrum.
- Booij, G.E. (1984). 'Syllabestructuur en verkleinwoordsvorming in het Nederlands'. *GLOT* 7.2, 128-138.
- Booij, G.E. (1995). *The phonology of Dutch*. Oxford: Clarendon Press.
- Brink, Daniel T. (1970). *Problems in phonological theory. A generative phonology of Dutch*. PhD Dissertation, University of Wisconsin.
- Chomsky, Noam (1981). *Lectures on government and binding*. Dordrecht: Foris.
- Chomsky, Noam & Morris Halle. (1968). *The sound pattern of English*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Ewen, Colin J. (1978). 'The phonology of the diminutive in Dutch: A dependency account'. *Lingua* 45.2, 141-173.
- Goldsmith, John (1976). *Autosegmental phonology*. Dissertatie, Massachusetts Institute of Technology.
- Hayes, Bruce (2008). *Introductory Phonology*. Londen: Wiley-Blackwell.
- Hooper, J.B. (1972). 'The syllable in phonological theory'. *Language* 48, 525-540.
- Hulst, Harry van der (1984). *Syllable structure and stress in Dutch*. Dordrecht: Foris.
- Hulst, Harry van der & John van Lit (1987). 'Lettergreepstructuur'. *GLOT* 10, 165-195.
- Hulst, Harry van der & M. Oostendorp (1999). 'Fonologie'. In: W. Smedts & P.C. Paardekooper (red.). *De Nederlandse taalkunde in kaart*. Leuven: Acco, 113-120.
- Kager, René (1989). *A metrical theory of stress and destressing in English and Dutch*. Dissertatie, Universiteit Utrecht.
- Kager, René & Wim Zonneveld (1986). 'Schwa, syllables and extrametricality in Dutch'. *The Linguistic Review* 5, 197-221.
- Kahn, D. (1976). *Syllable-based generalizations in English phonology*. PhD Diss. MIT.
- Kiparsky, P. (1968). 'How abstract is phonology?'. Indiana University Linguistics Club.
- Kooij, J.G. (1978). 'Aksentregels en syllabestructuur in het Nederlands'. *De nieuwe taalgids* 71, 543-548.
- McCarthy, John (1982). 'Nonlinear phonology. An overview'. *Linguistics Department Faculty Publication Series*. Paper 50.
http://scholarworks.umass.edu/linguist_faculty_pubs/50/
- Neijt, Anneke (1991). *Universele fonologie. Een inleiding in de klankleer*. Dordrecht: Foris.
http://www.dbnl.org/tekst/neij002univ01_01/index.php
- Odden, David (2005). *Introducing Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oostendorp, Marc van (1995). *Vowel quality and phonological projection*. Dissertatie, Katholieke Universiteit Brabant.
- Rijk, Rudolf (1967). *Apropos of the Dutch vowel system*. Ongepubliceerd manuscript, MIT. DBNL: <http://www.dbnl.org/titels/titel.php?id=rijk004apro01>
- Trommelen, Mieke (1984). *The syllable in Dutch. With special reference to diminutive formation*. Dordrecht: Foris. [Handelseditie van Dissertatie Utrecht 1983.]
- Zonneveld, Wim (1978). *A formal theory of exceptions in generative phonology*. Lisse: Peter de Ridder Press.